

LÁTÁSMÓD

Új Zrínyiász⁴

(Részletek)

MIKSZÁTH KÁLMÁN

Rózerék egyike a legvagyonosabb, legelőkelőbb polgárcsaládoknak (lakásuk Zöldfa utca, saját ház), a polgári erényeknek és demokrata műveltségnek azon fokán, mikor a nemesség után kezdenek áhítózni. (Ha jól tudom, már ott is fekszik a dolog a belügyminiszter előtt.)

Régi patrícius polgárok, de a jelentékenyebb vagyonhoz a család mostani feje jutott.

Rózer Nep. János fiatal korában patikárusnak készült és be is végezte a gyógyszerészeti tanfolyamot. (Rózer-mama hálósobájában függ a rájába foglalt diploma.)

Azonban éppen, mikor már segédi alkalmazást akart vállalni a „Kígyó-patikában”, egyszerre meghalt egy nagybátyja, a nagytokájú Schramm József, és egy kisebbfajta vendéglőt hagyott az unokaöccsére.

Rózer úr megsiratván az öreget, így okoskodott:

– Bizony bolond volnék én, ha herbateákat, utálatos színű zsírokat, keserű konktumokat főznék a „Kígyó-patikának” a laboratóriumában, mikor fölséges töltöttkáposztákat, mosolygó túróscsuszákat főzethetek a saját vendéglőmben.

Költői kedély lakozván benne, vendéglős lett. Ugyancsak ebben az esztendőben meg is házasodék, vevén magának hitestársul háromszori kihir-

⁴ Budapest, Unikornis, 1994, 274–282. old. V. Rózerék

detés után egy nyugalmazott sótári tisztnek: Kós Ferencnek Krisztina nevű becsületes hajadon leányzóját, akivel ma is boldogul él.

Meg kell adni, igen tevékeny és takarékos emberek voltak. Rózer maga vásárolt be mindent a piacon, maga nézett utána a vendégeknek, a csinos ropogós menyecske pedig reggeltől éjfélig sürgött-forgott a konyhában és ugyancsak tudott a főzőkanállal is bánni. A vendéglő igen jól ment (sokkal jobban, mint a néhai Schramm apó alatt), úgyhogy Rózerék szemlátomást gyarapodának anyagiakban.

Mert értett hozzá Rózer úr: nemcsak költői kedély volt, hanem praktikus ember is, bővelkedő hasznothajtó ötletekben.

Mikor már volt vagy ötvenezer forintja megtakarítva, hirtelen eszébe jutott gyógyszerészi mestersége és megvett egy a vendéglőjéhez közel fekvő külvárosi patikát, ekképpen okoskodván:

– Miért készítek én ki az emberi gyomrokat az én tulajdon vendéglőmben más emberek patikái számára? A vendéglő csak előszobája a patikának. Hát miért tartsak én előszobát a mások lakásának? Legyen patikám magamnak is.

A gonoszabb nyelvű törzsvendégek arra biztatták, hogy mármost okozati összefüggésből és logikai folytatás gyanánt, megfelelő tőkével csináljon egy temetkezési vállalatot is.

Roppant elfoglaltsággal járt a két üzlet. Éjjel-nappal be voltak fogva feleség és férj. Pláne mind a két üzlet benyúlik az éjszakába. A polgári munka embereinek igazán örömtelen az élet. Dolgoznak, egyre dolgoznak, és ha a strapától kimerülten leteszik késő éjjel fejüket a párnára, még álmodni sem érnek rá. Nekik sietve kell aludniok, mert megint mindjárt virrad. Az üzlet nagy zsarnok, az felrángigálja az embert legédesebb álmából: „Kelj fel, dolgozni!”

Ez óriási tevékenységben és szorgalomban, mellyel kölcsönösen támogatta egymást a házaspár, minden szaporodott, csak maga a család nem. Néhány év alatt vagy háromszázezer forintot szereztek, s ekkor így szólt Rózer János:

– Hallod-e, Kriska? Voltaképpen miért törjük mi magunkat tovább is? Ha a patikát meg a vendéglőt eladom, vagyonunk innen-onnan egy félmillióra rúg. Annak ötpercentes kamatja huszonötezer forint. Éppen húszezerrel több, mint kellene. Mert én, fiam, három rostélyosnál nem tudok vacsorára megenni többet. Hát te ugyan tudsz-e?

– Nem tudok – felelte Kriska.

– Ennyit pedig ehetünk az eddigi vagyonunkból is; vonuljunk vissza az üzlettől a nyugodt polgári életbe. Nekem több pénz nem kell. A gondviselés nem adott gyereket. A pénzből nem kérünk. Igazam van-e, Kriska?

Kriska igent bólintott, s Rózerék eladván vendéglőjüket és gyógyszerárakat, megérdemelt nyugalomba vonultak. Mert ez az igazi polgári vonás. A zsidónak semennyi pénz se elég, még Rothschild is mindig játszik. Az arisztokratának semennyi föld, még a királyok is új földterületekre vágnak, hanem a polgár, az megelégszik a jóléttel és a Herkó páternek se mozdul a jólétnél tovább.

Azonban mi nem történt? A gondviselés úgy látszik, komolyan vette és megaprehendálta a Rózerék szemrehányását, s ilyenformán szólhatott magában:

„Ohó! Hogy nektek nem kell a pénz, mert gyereketek nincs? Hát jól van. Adok egy csomó gyereket!”

A tunya, dologtalan élet kényelmei közt egyszerre csak szülni kezdte Krisztina asszony a kicsiny Rózereket. Első évben a Pali született, aki jelenleg önkéntes a dragonyosoknál. A második évben ikreket szült Rózerné, a harmadikban szintén ikreket.

– Semmi az – mondogatta Rózer úr –, mégis mindegyiknek lesz még százezer forintja.

De mikor aztán a negyedik esztendőben hármasakat hozott napvilágra a derék asszonyság, erre mégis megriadt Rózer úr:

– No, no! Mi akar ez lenni?

A rokonok, szomszédok és az eddigi gyerekek számtalan keresztapái és mamái gúnyolódni kezdtek. Mégiscsak szörnyűség, hogy valakinek a felesége kubus szerint szülje az örökösöket.

Valóban csudálatos volt ez a nagy szaporaság a meddő esztendők után. Ki látott már ilyen örült gólyát! Ötödszörre egy szép kisleánykát hozott. Ez Nina volt, aki most a sacré coeuröknél van, de a vasárnapi dinerekre hazaresztik.

Kilenc gyerek volt már, s mind virgonc, eleven, mint a halcsík, egyik csinosabb, mint a másik. Rózer úr elkezdett kalkulust csinálni:

– Ötvenezer forint se jut egyre, mert elfogy a nevelésükre valamelyest a tőke is. Koldusok lesznek a gyermekeim!

Ezt a gondolatot nem bírta meg az ő puha polgári szíve, és imígy szólt egy napon a feleségéhez:

– Hallod-e, jó Kriska? A vagyon nem elég többé anyyiunk számára. A biblia utolsó lapja tele van írva gyermeknevekkkel. Ami ezután következik, az már csak a margóra juthat. Azt mondom én Kriska, hogy újra üzlethez kell látnunk.

Krisztina, aki most is áldott állapotban volt, csendes mosolygással egyezett bele az új tervekbe. Rózer úr egy parkett-kockagyárba fektette tőkáját

Szlavóniában, és ezzel megint figyelmissé tette a gondviselést, mely ilyformán okoskodhatott magában:

„Ördögös Rózerék! Először pénzt adtam nekik bőven, akkor gyermekek kellettek, aztán adtam nekik bőven gyerekeket, most megint pénz kellene. Hát jól van, visszaszedem a gyerekeket és adok nekik még több pénzt.”

A gyár káprázatos haszonnal dolgozott, az ezresek őrült szaporaságban kölyköztek, mint az egerek, de míg a vagyon nőtt, nőtt, addig a Rózer-gyerekek elkezdtek egyre fogyni. A difteritisz, a skarlát jöttek-mettek egymásután, a piros cédula le se ment az ajtóról. Öt esztendő lefolyása után nem maradt életben kettőnél több: a Palí úrfi, meg a kis szöszeke, boglyos Nina.

Oh, azok a pici koporsók, amint kimentek sorba a kékfehér üveges hinton messze-messze, meghökkenették Rózer urat.

– Isten büntetése rajtam a kapzsiságomért. Nem kell több pénz, nem, nem, nem. Így is egy-egy félmillió jut már mindegyik gyermekemnek.

Megint visszavonult az üzlettől, végleg eladva a kockagyárat két holland vállalkozónak.

Annyi pénzük volt így is, hogy nem tudtak vele mit csinálni. A polgári költekezés akármilyen bő is, megmarad igénytelennek. Evés-ivásból áll, délután kalabriászparti a kerületi körben, este egy kis sörözés a József téri „Virágbozor”-nál, karácsonykor kriszkindli a gyerekeknek, húsvétkor új selyemruha Krisztinának, pünkösdkor kirándulás a Svábhegyre. Ez az egész. Mi egyéb rendkívüli vágya és következképp kiadása lehetne még egy békeességes érészű polgárnak, aki fáradságos munkával szerezte azt, amije van?

Így éldegélt a Rózer-család hosszú évekig teljes homályban – egy akkora világítólámpával, aminő egy kerek millió. Megvásárolván a Zöldfa utcai házat és egy telket a Nádor utcában, melyre csinos palotát építtetett Rózer úr, többi pénzüket betették az Első Hazaiba és egyéb takarékokba, s a kamatokból kivettek annyit, amennyi szükségletük volt, a többit a tőkéhez csatolván. A milliomosság nem nehéz mesterség. Az úr roppant nehéz arany óraláncot viselt nyakában, az asszonyság gyémántfüggőket a fülén. Az úrnak három pénztárca volt a zsebében, az egyik a nagybankókra, a másik a kisbankókra, a harmadik az aprópénzre: az asszonyság pedig abban űzött nagy luxust, hogy tartott egy fehér pincsikutyát, kék selyempántlikával a nyakán. Rózer azonfelül burnótszelencét is hordott magával, s néha elvitte feleségét a Margitszigetre uzsonnálni, hol rántott csirkével laktak jól.

Így folyt volna le egész életük csendben, egyszerűségben, ha egyszer az asszonynak föl nem puffad a mája, mire a házi orvosuk: dr. Wlada Celesztin, elküldte Karlsbadba.

A derék asszonyság vissza is tért egy hónap múlva kigyógyultan és szerencsésen; más baja nem esett, csak az, hogy az egyik csomagja (egy lakattal ellátott csomagolókosár) valahogy kicserélődött. Alkalmasint a karlsbadi pályaházban történt a baj, olyanformán, hogy a mázsáló hivatalnok két hasonló csomagra elcserélve ragasztotta fel a számot.

Elég az hozzá, hogy mikor az asszonyság otthon kibontotta a csomagot, ahol selyemszoknyái, hálóréklijei és más fehérneműi voltak elpakolva, meg-rökönyödve látta, hogy azok átváltoztak férfi limlommá.

Krisztina sírt bánatában a holmija után, azután kiszámította, mennyi a vesztése, és mennyit érhet, amit a kosárban talált. Biz az édeskeveset ért. Egy ruhatisztító és két suvikszoló kefe, egy borotválókészülék, két pár kopott cipő, néhány harisnya, és amit előbb kellett volna említenem, egy újdonatúj urasági inasruha, ötágúkoronás ezüstmegfűzőkkel, mellényestül, nadrágostul. Valami nagy úr strimflis inasáé lehetett az eltévedt kosár.

Rózerék írtak a vasutakhoz, reklamálták mindenféle úton és módon az elcserélt holmit, de soha nem került az vissza, minélfogva a mindent értékesítő polgári ész ügyet kezdett vetni a szép, előkelő libériára.

– Hallod-e, Kriska? Ha már megvan ez a szép inasancúg, miért ne fogadnánk bele egy fickót, amelyikre éppen ráillik?

– Nem bánom, János.

Csakhamar akadt is egy, a dzsentri klubból elcsapott spécies, aki bevált a ruhához [...]

Csinos és méltóságteljes lett ez ember, amint fölvette a livréet. Mily bámulatos volt, midőn megjelent a küszöbön és meghajtotta magát Rózer mama előtt. Valami új, csudálatos és előkelő levegő kezdett lengeni e szűk szobákban, a ripsszel és kanavással bevont bútorok között. Ezek a bútorok szégyenlősen látszottak összezsugorodni, meglapulni az ő tekintete előtt, s a kinyitott ablakon valami különös előkelő illat ömlött be.

E derék polgárokat, kiket meg nem szédített a hozzájuk röpülő millió, elbódította Georges ezüstmegfűzőinek csillogása. Valóban félték e Georgestól, amint megjelent, hideg, merev arcán a hódolat némaságával, zajtalan, csendes, egy kissé ringó lépteivel, miként a színpadon a márkik komornyikjai, e jó emberek összerendeztek és végignéztek öltözékeiken, hogy nem talál-e rajtuk valami kifogásolni valót Georges. Rózer úr nem merte többé pipája hamuját kiverni a földre, mert Georges egyszer akaratlanul így szólt a hamu láttára: „Pfu!” Az asszonyság, aki a díványon fekvé szeretve olvasgatni a Neues Pester Journal kishirdetéseit, ijedten helyezkedett illő úriás pózba, ha a komornyik lépteit hallotta közeledni.

Feszélyezte őket és egyszersmind csiklandozta egy eddig szunnyadó érzéküket. Félték tőle és mégis örültek neki, mint egy szokatlan játékszer-

nek, mely öreg gyerekek számára van kitalálva, és amint beteltek vele apródonkint, egyszersmind egy olthatatlan vágy kezdett magának nyílast keresni.

– Mit ér az előkelő inas – sóhajtá egy napon Krisztina férje előtt –, ha senki sem tudja és nem látja?

– Nem értelek – dadogta János úr; de értette.

Egész nap gondolkozott valamin, nyögött, szuszogott, estefelé végre megszólalt:

– Mit szólanál hozzá, Krisztina, ha egy fogatot szereznénk, egy szép fogatot, és valahányszor kikocsiznánk, a Georges ott ülhetne a bakon?

Az asszony szemei felragyogtak.

– Oh, be szép lenne, János!

Egy hét múlva megvolt a pompás hintó két szép almásszürkével, s a következő vasárnap Georges-zsal kikocsiztak a ligetbe.

Boldogok voltak, de csak kevés ideig.

– Mit ér – pattant fel Rózer úr egy alkalommal –, hogy szép kocsiban ülünk, hogy megbámulják a kocsinkat, inasunkat, ha sem ők nem tudják, kit irigyelnek, sem mi nem tudjuk, kik irigyelnek.

No, ez igaz volt. Rózerné azonban megtalálta a medicinát.

– Az kellene, János, hogy az ismerőseink hozzánk jöjjenek.

– Valami ilyesmi – mondá az öregúr komolyan.

– És hogy az inas szolgáljon fel az asztalnál.

– Természetesen.

– Miért ne adhatnánk hát diner-eket?

– Persze, hogy persze. Adjunk diner-eket, feleség.

Az asszonyság homloka elborult.

– Nem, nem! Hová gondolsz? Hiszen ahhoz szakács kellene.

– Ej no, úgy beszélsz, mintha csak egy szakács lenne a világon és az is Rothschildnál szolgálna, ahonnan nem lehet elcsalni. Meglesz a szakács, Kriska. Meglesz, ha mondom.

– János, te vagy a legnagyobb gavallér a világon! [...]

Diktum-faktum az ebédek tartása határozattá vált. Persze, mindez nem ment csak olyan könnyen, egyszerűen: a régi kopott patriarkális bútorok közé nem lehetett oly előkelő személyeket hívni – tehát új, pompás garnitúrákat kellett rendelni Bécsből, s e fényes holmit nem lehetett bevinni azokba a szűk zugokba, át kellett alakítani az egész emeletet, felmondani a lakóknak és szalonokat, szellős termeket csinálni a bérlakásokból, s mindehhez sok idő kellett, sok gond, sok pénz.

Most már tehát megtörtént szívük vágya. Ebédek voltak náluk, amelyeken csakugyan részt vett Bobor nyugalmazott ezredes szép fiatal nejével;

némelykor a képviselő is megjelent, de ez mindig sok utánjárásba került. A többi vendégek az elhalt gyermekek keresztszülei közül s azok családjából kerültek ki. Ismerőseink közül ott lehetett látni Sartory Pált is – aki azonban a fejét csóválta a látottakon s gúnyos megjegyzéseket gyártott a polgári körökben a híres ebédekről.

Azonfelül, hogy igen megszólták Rózerékat a régi ismerőseik, hogy kígyót-békát kiáltottak nagyravágásukra: „Bolondok, tönkre teszik a leányuk jövőjét. Nagy úr el nem veszi, ha csak a pénzeért nem, az pedig keserves. – Onnan, ahol tisztelnék őket, kilépnek oda, ahol kinevetik.” Mondom, azonfelül sem hoztak ezek az ebédek nagy örömeket. Sőt. [...]